

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקכז

ה"ח באדר תשפ"ה
פרשת "ויקהל"

"עַמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם"

השותפות שבין הלומדים בישיבה למשרתים בצבא

זכות גדולה נפלה בחלקם של כל היושבים כעת בבית המדרש להיוולד ולחיות בתקופה מופלאה זו, ולא בתקופות קודמות, שהיו קשות יותר עבור עם ישראל - תקופות של רדיפות, אינקוויזיציה ושואה. ברוך ה', שכינו לראות ואף להיות חלק בהתגשמות חזון הנביאים שבהקמת מדינת ישראל, כפי שהיה נוהג רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל לכנותה "המדינה הזו אותה חזו נביאינו"¹.

"וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ"

כאשר הייתי בשיעור ה', נכנסנו לביתו של מו"ר הרב הדרי זצ"ל ביום העצמאות וניסינו לברר עימו את המשמעות ההלכתית של הקמת מדינת ישראל. הייתה זו חוויה מיוחדת עבורי כאברך צעיר.

"עֲזָרְתָּהּ בַּגְבוּרִים"

טרם אפתח בדברים, אקדים ואדגיש שדבריי מופנים לתוככי בית המדרש, ואינם מכוונים לציבורים אחרים שאין בכוונתי לחנכם.

**הישיבה היא גוף אחד,
שכאשר חלקו האחד
מצוי בשירות הצבאי,
חלקו השני שוקד
בבית המדרש**

ישיבת 'הכותל' עומדת בפני גיוסם לצבא ההגנה לישראל של קרוב לחמישים מבניה תלמידיה במהלך החודש הקרוב. רבים מהם הם מבני שיעור ג' שהתמידו בלימוד התורה שנה נוספת כדרכה של הישיבה,

ואנו שמחים וגאים בכך. כעת אנו עסוקים בליווים של חיילינו לקראת ולתוך השירות הצבאי, כפי שנעשה בעזרת ה' גם במהלכו.

מהי משמעות הדברים, ובפרט בעת הזו? הכנתי את השיחה עוד טרם שהתלקחה אש המלחמה מחדש, וייתכן שכעת אנו לקראת מערכה גדולה מחודשת.

¹ עיין שיחות הרב צבי יהודה-ממועדים, חלק ב, יום העצמאות, שיחה ה, פסקה 15

ממנה לאויבינו או לזרים אחרים. על קיומה של המצווה מופקד צבא ההגנה לישראל, וכל החיילים - ובכללם בנינו ותלמידינו - שותפים במלחמת מצווה זו איש-איש לפי תפקידו. זאת בנוסף להיותה מלחמת מצווה ל”עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם”⁶.

”כִּי מִלְחָמוֹת ה' אֲדֹנֵי גִלְתָּם”

למלחמת מצווה מעין זו רשאי המלך לצאת אף ללא התייעצות בסנהדרין⁷. בהקשר זה, ידועים דבריו של הנצי”ב, ראש ישיבת וולוז'ין - 'אם הישיבות', שכתב בפירושו למצוות מינוי המלך⁸ שישנן שתי צורות של מלכות - כשעם ישראל ראוי לשלטון מלוכני יש מצווה למנות עליו מלך, אולם כשהעם אינו מסוגל לקבל עליו שלטון מלוכני הרי שגדרי המלכות ניתנים לבחירתו של העם, כפי שנהוג אצלנו לערוך 'בחירות'.

בהתאם לדברים הללו ולדברי הראשונים, כתב הראי”ה קוק תשובה ארוכה ב'משפט כהן'⁹ בה הוא קובע **”שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכויות של המשפטים ליד האומה בכללה”**.

גם הגאון הרב ישראל זצ”ל פסק שה'בחירות' מעניקות סמכות של מלכות לממשלה הנבחרת¹⁰, שהלוא לא מבואר בשום מקור שעל המלכים

המשמעות הראשונית של הקמת המדינה היא קיום מצוות כיבוש הארץ, כפי שהיא מופיעה בהוספותיו של הרמב”ן ל'ספר המצוות' של הרמב”ם²: **”שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה”**. המצווה כוללת אפוא לפי הרמב”ן שני חלקים: האחד הוא לרשת ולכבוש, והשני הוא יישוב הארץ. מצוות הכיבוש נעשית על ידי מלחמה, ומשמעות הדבר היא שזוהי מצוות עשה המחייבת גם למסור את הנפש, שהלוא בדרך הטבע במלחמות נופלים חללים, כפי שאומר ה'מנחת חינוך'³. (ממילא, הטענה כאילו ”פיקוח נפש דוחה שטחים” משוללת יסוד).

חלקה השני של המצווה הוא שלא נאפשר לארצנו להיות ביד זולתנו מן האומות - **”ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה”**. מצווה זו מחייבת גם ליישב את הארץ, **”וזהו שנאמר⁴: 'וְהוֹרַשְׁתָּם אֶת הָאָרֶץ וְיִשְׁבְּתָם בָּהּ כִּי לָכֵן נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּ אֹתָהּ”**. גם בביאורו לתורה הסביר הרמב”ן את פסוק זה כמצווה מחייבת⁵: **”על דעתי זו מצות עשה היא, יצוה אותם שישבו בארץ ויירשו אותה כי הוא נתנה להם, ולא ימאסו בנחלת ה'”**. מצווה זו איננה על היחיד, אלא היא מוטלת על עם ישראל ככלל. אמנם, מהמצווה הציבורית נמשכת חובת העלייה לארץ ישראל המוטלת על כל פרט ופרט. במשך אלפיים שנות גלות לא הייתה לנו מדינה ולא היה לנו צבא, וממילא היינו אנוסים ולא היה בידינו לקיים את הציווי הנצחי הזה. כעת, השתנו לשמחתנו פני הדברים.

משמעות המצווה היא שחל חיוב על כלל ישראל לכבוש את הארץ, להחזיק בה מבחינה צבאית וליישבה. נכלל בכך גם איסור למסור שום חלק

² השגות הרמב”ן לספר המצוות, שכחת העשין, מצווה ד

³ מנחת חינוך, מצווה תכה: ”נהי דכל המצוות נדחים מפני הסכנה, מ”מ מצוה זו דהתורה צויתה ללחום עמהם, וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנס... ובדרך העולם נהרגים משני הצדדים בעת מלחמה, א”כ **חזינו דהתורה גזרה ללחום עמהם אף דהוא סכנה. א”כ דחיה סכנה במקום הזה ומצוה להרוג אותו אף שיתכן, וצ”ע”**.

⁴ במדבר, פרק לג, פסוק נג

⁵ פירוש הרמב”ן, שם

⁶ רמב”ם, הלכות מלכים, פרק ה, הלכה א

⁷ עיין רמב”ם, הלכות מלכים, פרק ה, הלכה ב: ”מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת, וכופה העם לצאת”.

⁸ העמק דבר, דברים, פרק יז, פסוק יד: ”לפי לשון זה היה במשמע שאין זה מצוה במוחלט למנות מלך אלא רשות כמו: 'ואמרת אוכלה בשר וגו'', והרי ידוע בדברי חז”ל דמצוה למנות מלך... ונראה **דמשום דהנהגת המדינה משתנה אם מתנהג עפ”י דעת מלוכה או עפ”י דעת העם ונבחריהם**. ויש מדינה שאינה יכולה לסבול דעת מלוכה, ויש מדינה שבלא מלך הרי היא כספינה בלי קברניט. ודבר זה אי אפשר לעשות עפ”י הכרח מצות עשה... מש”ה לא אפשר לצוות בהחלט למנות מלך כל זמן שלא עלה בהסכמת העם לסבול עול מלך... ומש”ה כתיב 'ואמרת וגו' שיהא העם מבקשים כך, אז 'שום תשים וגו'... ומ”מ אין סנהדרין מצווין עד שיאמרו העם שרוצים בהנהגת מלך, ומש”ה כל משך שלש מאות שנה שהיה המשכן נבחר בשילה לא היה מלך, והיינו משום שלא היה בזה הסכמת העם”.

⁹ סימן קמד, ענף טו, עלה א

¹⁰ עמוד הימיני, סימן ט, אותיות י-יב

אנו שמחים ומודים לקב"ה על הזכות שנפלה בחלקנו להיות שותפים בכך שאנו מתייצבים **"לְהַקְהֵל וְלַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם"**, כפי שקראנו במגילת אסתר לפני ימים מספר. איננו רוצים לסמוך על מנהיגי הנוכרים שהם כ"מְשַׁעֲנֵת הַקֶּנֶה הָרָצוֹץ"¹⁴. ודאי שטוב כשהם מסייעים לנו, אולם רק לפני שנות דור נוכחנו עד כמה הם מסוגלים להיות אטומים להשמדתם של יהודים כשהם ללא כוח מגן.

יש בכך משום כבוד ישראל, שהוא עצמו כבוד מלכות שמיים¹⁵, כפי שנאמר בספר דברי הימים¹⁶: **"וַיָּשָׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה'",** כמובא בפירוש הרמב"ן בנוגע למלחמת עמלק¹⁷.

"בְּחֶלְקֵהּ הִירָד בְּמִלְחָמָהּ וּבְחֶלְקֵהּ הֵיטֵב עַל הַכְּלָיִים"

יש להוסיף בעניין זה בירור חשוב. מדוע איננו משרתים בצבא שירות מלא בן שלוש שנים כנהוג במדינה? שאלה נוספת: מה נוגע הדבר למי שאינו מצוי כעת בפרק השירות הצבאי?

דומה כי התשובה לשתי השאלות הללו היא אחת. כולנו בני ישיבה אחת, ואנחנו כחטיבה אחת. 'ישיבה' היא כלל המאגד את כל פרטיו להיות כדבוקה אחת. הישיבה היא גוף אחד אורגני, שכאשר חלקו האחד מצוי בשירות הצבאי, חלקו השני שוקד בבית המדרש. ואחת הן - חלק מאיתנו מתגייסים לזמן מה, והחלק השני - לוחמים בבית המדרש במלחמתה של תורה. ניתן לדמות זאת לחלוקה למשמרות - כאשר האחד עולה למשמרת, השני - יורד, ולאחר מכן הם עתידים להתחלף בתפקידיהם. אולם, בעוד משמרת באבט"ש היא בת שמונה שעות, הרי שכאן מדובר על משמרת האורכת כשנה ומחצה.

להיות שלמים ביראתם אלא די בכך שיהיו מזרע ישראל.

בנוסף לכך יש להזכיר סוגייה גדולה שנחלקו בה הראשונים, והיא בגדר הכלל 'דינא דמלכותא - דינא'. ב'שלחן ערוך'¹¹ משמע ש'דינא דמלכותא דינא' חל גם כלפי מלכי ישראל ושלטון ישראלי.

"הוא צדינו העצמי"

אם כן, חלה עלינו חובה קדושה מן התורה להתגייס לצבא, וגם לומדי תורה מחויבים בכך. רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל היה מדגיש¹²: **"אין פטור! ואנו לא מנותקים מכלל ישראל. אין כאן שום פטור, ואיננו משתמטים אלא דוחים... אלא, קודם כל יש ללמוד כמה שנים בישיבה, לגדול בתורה ולהתחזק ביראת שמיים, ואחר כך אפשר ללכת לצבא"**. אדרבה, כך יהיה השירות הצבאי שלם יותר. **"...הצורך במלחמתיות אינו צריך לבטל את עניין 'גידיל תורה ויגדיר'¹³. אלו שתי מצוות כללי-ישראליות ויש לחזק את שתיהן. הגדלת התורה בישראל איננה סותרת את מצוות המלחמה"**.

לכן, אנו, בני 'ישיבת הכותל' משרתים בצבא כבני 'ישיבת הסדר'. עבורנו התואר 'ביני"ש' הוא תואר של כבוד וככתר מלכות. בין הנמצאים פה ישנו חייל ששב היום מהמלחמה. כל כך הייתי שבע רצון כשהוא אמר לי: **"אני כל כך שמח לחזור לישיבה, אבל אם יקראו לי - אני שמח לחזור"**. אשרינו שזהו החינוך שלנו, אנו גאים בכך.

שמחתי והתרגשתי כשאחד מהמתגייסים ביקש ממני להתפלל עליו שיבצע את שירותו הצבאי בצורה הטובה ביותר ושיזכה לתת לעם ישראל במידה המרבית ביותר כפי יכולתו. איזו שמחה יש בשמיים כאשר יהודים הולכים כך לקיים את מצוות ה'. הלוא איננו משרתים בצבא כי מתחשק לנו לשחק ב'משחקי מלחמה', שהלוא הפעם מדובר במלחמה של ממש.

¹⁴ ישעיהו, פרק לו, פסוק ו

¹⁵ עיין מסילת ישרים, פרק יט: "שהרי אי אפשר לכבוד העליון להתרבות אלא בגאולתן של ישראל וברבוי כבודם שזה תלוי בזה באמת".

¹⁶ דברי הימים א, פרק כט, פסוק כג

¹⁷ פירוש הרמב"ן שמות, פרק יז, פסוק טז. עיין סנהדרין, דף כ, עמוד ב: "ואין כסא אלא מלך, שנאמר: וַיָּשָׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלְכָּהּ".

¹¹ חושן משפט, סימן שסט, סעיפים ז-י

¹² מתוך סדרי צבא וישיבה, עמוד 12

¹³ ישעיהו, פרק מב, פסוק כא

אסיים בדברי חיזוק נוספים. בעזרת ה', בעוד כשבוע וחצי, לאחר שבת מרוממת שתציין את סוף 'הזמן', נצא ל'בין הזמנים'. חשוב שנבין, נפנים וניישם שחלילה לא ננטוש את אביי ורבא למשך חודש שלם. נחשוב על כך, ולא נחדל מלימוד תורה בקביעות משמעותית בכל יום. נחשוב על כך שחברינו שבצבא אין נהנים כעת מ'בין הזמנים' ואנו הלוא שותפים עימם בגוף של 'הישיבה'.

לכן, יחד עם הצורך בהתאווורות ובחובת הסיוע בבית, חובה קדושה עלינו להרבות בלימוד התורה כפי כוחנו ולכוון בלימודינו לזכותם של חברינו העומדים על משמרתם - המתגייסים החדשים בני שיעורים ב' ו-ג', בני שיעורים ג' ו-ד' המשרתים כבר בצבא ומילואימניקים רבים מבין הבחורים והאברכים. אשרינו שזו דרכנו.

אחזור ואומר - אין בכוונתי בשיחה זו לחנך שום ציבור בישראל. כוונתי הייתה רק לדבר אל המעגל הקרוב ולהסביר כיצד עלינו לתפוס ולהרגיש את המציאות בה אנו נתונים וכיצד עלינו לחיות את דרכה של התורה. זו חובתנו, זו זכותנו, ובעזרת ה' חזק ונתחזק בשם כל ישראל בעד עמנו ובעד ערי אלוֹקינו. חזק חזק ונתחזק!

יהיו הדברים

לזכות החייל הקדוש רועי חיים בן מירב

ולרפואתו

משמעות הדברים היא שאנו, לומדי בית המדרש, אחראים וערבים למשרתים בצבא שהם בשר מבשרנו.

אם כן, השירות שלנו אינו מקוצר כלל וכלל. אדרבה, אנו משרתים שירות ארוך יותר עבור עם ישראל. ראשית, אנחנו נכונים להיקרא לנשק בכל רגע, וכבר היו דברים מעולם וכנראה שגם יהיו. כאשר יצטרכו אותנו - נהיה הראשונים להיקרא לדגל.

עם זאת, גם בתקופה כשאנו בעיצומה של המשמרת בישיבה אנו משרתים את כלל ישראל והצבא. ראשית, זכות לימוד התורה עומדת עבור כלל ישראל. אולם יותר מכך - אנו הצד השני של אותם מחברינו הנמצאים כעת בצבא, כדברי חז"ל: **”אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב¹⁸: 'עֲמָדוֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם' - מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה.”**

”וַיְהִי יְדִיו אֶמְנָה”

לאור זאת, ברצוני לבקש מבני הישיבה שאינם מגויסים לחוש את גודל האחריות המוטלת עלינו למען עם ישראל, ובפרט על קרוב לחמישים מבני בית המדרש העומדים להצטרף לקרוב לחמישים בני בית המדרש המצויים כעת בצבא.

אוסף ואומר, כי יש בישיבתנו תופעה שאין שנייה לו בכל העולם היהודי - כחצי מהמתגייסים הם בני חו"ל, שהיו יכולים להיפטר בקלות מן המצווה הזו על ידי עניינים חוקיים שונים. אולם, כבר אמר הרב הרשל שכטר שליט"א כאשר נשאל אם גם מי שנולד בחו"ל מחויב במצוות המלחמה: **”אם הוא יהודי הוא מחויב במצווה הזו”**... על כן, עלינו לשבח ולהוקיר אותם ואת הוריהם הגיבורים, המצויים עשרת אלפי מייל הרחק מכאן ושולחים את ילדיהם לצבא בתקופת מלחמה. זהו דבר מדהים!

¹⁸ תהלים, פרק קכב, פסוק ב